

Sabina Fras Popović

SPODBUJANJE MOTIVACIJE ZA BRANJE PRI MLADIH HOKEJISTKAH IN HOKEJISTI

Mariborska knjižnica je v sodelovanju s Hokejsko drsalnim klubom Maribor razvila program bralnih spodbud Hokejska bralna postava, za katerega je leta 2019 prejela nagrado za najboljši projekt slovenskih splošnih knjižnic na področju inovativnih storitev za uporabnike. Teoretična izhodišča o procesu branja in branju kot kompetenci, ki jo razvijamo tudi v drugačnih okoliščinah digitalnega sveta, bomo povezali s specifičnim dojemanjem branja kot prostočasne dejavnosti v izbrani ciljni skupini mladih hokejistov in hokejistk. Poudarek je na konceptu proaktivne splošne knjižnice, ki se intenzivno ukvarja z vprašanjem ustvarjanja potrebe po branju med neuporabniki knjižničnih storitev.

In cooperation with the Maribor Hockey and Skating Club, Public Library of Maribor developed a program of reading incentives, named Hockey Reading Set-up, which in 2019 won the award of the best Slovene public library project in the field of innovative services for users. Theoretical principles of the reading process and reading as a competence, also developed in the different atmosphere of digital world, will be related to the specific perception of reading as a leisure activity in a selected target group of young male and female hockey players. The focus is on the concept of proactive general library, intensely working on generating the need of reading amongst non-users of library services.

Uvod

Mladostniki so pri spodbujanju branja in kreiranju motivacije za branje ciljna skupina, ki praktikom (npr. Kovič 2013; Orešnik 2013; Lesjak 2015; Jamnik 2015) in teoretikom (npr. Bralna 2006; Bošnjak in Košir 2020) prebuja vprašanja, kot npr.: zakaj ne berejo, zakaj naj bi brali, kaj naj bi brali, kako jim branje približati ali kako branje v njihovem svetu ohraniti. Tematski sklop bralnih motivacij, bralnih navad in bralnega vedenja mladostnikov je zanimiv za strokovne in znanstvene razprave (npr. Šterman Ivančič, 2014; Pečjak 2019; 2020) pa tudi za vrsto zaključnih del v sklopu formalnega izobraževanja (npr. Nemec 2011; Tirović 2019; Kobal 2021). Pogosto so vsebine, vezane na vprašanje pristnosti branja pri mladostnikih, tudi nosilne teme strokovnih dogodkov v programu neformalnega vseživljenjskega izobraževanja strokovnih delavcev (npr. Poti do knjige 2013, seminar za mentorje Bralne značke, strokovne srede v organizaciji Pionirske – centra za mladinsko

književnost in knjižničarstvo, simpozij v okviru festivala Oko besede). Preizpraševanje o načinih, metodah in vzrokih, kako in zakaj branje ohraniti v času odrasčanja ali pa ga odraščajočim mladostnikom približati, je zagotovo ena od zimzelenih tem.

V pričujočem prispevku želimo povezati naslednje teme: bralna pismenost, bralna kultura, proaktivna splošna knjižnica, neuporabniki knjižnice, bralni klub, partnerstvo in mladostniki športniki. Raziskovalno vprašanje je vezano na izhodiščno tezo o uspešnosti bralnosposodbuvalnih akcij za mladostnike. Uspešnost takšnih akcij je po našem spoznanju odvisna od povezanosti in prepletenosti bralnih spodbud z mladostnikovimi drugimi interesnimi področji, ki močno zaznamujejo njegov čustveni svet ter so podlaga za oblikovanje mladostnikove identitete. Naše raziskovalno vprašanje je, ali lahko za mlade hokejiste in hokejistke oblikujemo bralnosposodbuvalni program, ki bo pozitivno vplival na njihov odnos do branja, jim pomagal razumeti sam proces branja, pomen branja za njihov športni, osebni in šolski razvoj ter nadomestil uporabo pametnih telefonov v času potovanja na prizorišča tekem. Raziskovalno vprašanje v prispevku večemo na proaktivno naravnost splošne knjižnice, na drugačen pristop k spodbujanju bralne pismenosti in oblikovanju bralne kulture pri mladostnikih, ki večino svojega prostega časa namenijo športni dejavnosti, ter na povezanost med zagovorništvo branja kot načinom posameznikovega razvoja in ozaveščanja mladih in odraslih o negativnih učinkih uporabe zaslonske tehnologije. Pri mladih hokejistih in hokejistkah je slednje v največji meri vezano na spoznavanje in poznavanje kognitivnih procesov, torej poznavanje delovanja možganov in različnost dogajanja v možganih, če na poti na prizorišče športne tekme npr. berejo, se pogovarjajo ali pa uporabljajo zaslonske medije, s poudarkom na uporabi pametnih telefonov. Osredotočamo se na značilnosti določene športne discipline, in sicer hokeja na ledu. Hokej je izredno hitra igra in zahteva precejšno mero miselne osredotočenosti. V prispevku se bomo dotaknili tudi začetkov bralnih klubov v Mariborski knjižnici, izpostavili pa bomo tudi pomen partnerstev v lokalnem in nacionalnem prostoru pri krepitvi bralni kulturi naklonjenega družbenega okolja.

Hokejska bralna postava: bralni klub malo drugače

Pri oblikovanju bralnosposodbuvalnega programa za otroke in mladostnike, ki trenirajo hokej, smo v prvi fazi želeli ustvariti vsebine za kakovostno preživljanje prostega časa. Prosti čas smo vezali na čas avtobusnega potovanja na prizorišče hokejske tekme, ki ima v procesu športnega treniranja posebno nalogo, kar smo pri pripravi bralnosposodbuvalnega programa upoštevali. Gre za čas miselne osredotočenosti na tekmo. Inovativno pri oblikovanju tega programa je ujeta v izbrano ciljno skupino (mladi športniki in športnice), prizorišče dogajanja (avtobus) in čas dogajanja (pred tekmovalno športno aktivnostjo, torej hokejsko tekmo). Tradicionalno metodo dela na področju bralnih spodbud, torej bralni klub, smo postavili v življenjski prostor skupine otrok in mladostnikov, ki prej ni uporabljala knjižnice, njenih storitev in načeloma ni imela pozitivnega odnosa do branja.

Program, ki sta ga v obdobju 2014–2020 izvajala in razvijala Služba za mlade bralce in Center za spodbujanje bralne pismenosti Mariborske knjižnice v sodelovanju s Hokejsko drsalnim klubom Maribor, nosi ime Hokejska bralna postava. V imenu smo povezali pojme, ki izražajo enakovredno vlogo partnerjev programa.

Branje je najpogostejša asociacija na knjižnico. Postava se imenuje sestava ekipe igralcev hokeja in znotraj ekipe posamezna ekipa petih igralcev, ki so na tekmi istočasno na ledu. Pridevnik hokejska razkriva, da gre za točno določeno športno disciplino, ki je v svoj program umestila tudi oblikovanje in izgradnjo odnosa do branja in knjige. Hokejska bralna postava je bibliopedagoška dejavnost za mlade hokejiste in hokejistke od 11. do 15. leta starosti. V slovenskem in tudi mednarodnem prostoru nima predhodnika v tako oblikovanem partnerstvu, torej med splošno knjižnico in hokejskim športnim klubom.

Program je inovativen že v osnovnem pristopu: spaja dva na videz nezdržljiva svetova, knjižnico in hokejsko ekipo. Osredotočen je na zelo jasno določeno in specifično ciljno skupino, ki je do sedaj (do leta 2021) ne nagovarja nobena druga slovenska knjižnica. Gre za tesno prilagajanje dveh dejavnosti, ki jih na prvo misel ne bi povezali. Pri zasnovi, nadgradnji in izvajanju programa sta najpomembnejša prilagodljivost in razmišljanje sodelujočih izven cone udobja ali danih možnosti. Mlade športnike nagovarja v obdobju, ko knjižnice zaznavajo drastičen upad branja, skupaj z mladimi športniki pa nagovarja tudi njihove starše in trenerje. Tako se je program ob elementih akcijskega raziskovanja širil še na biblioandragoško področje. Inovativna sta tudi prevladujoče prizorišče in čas dogajanja – avtobus v sklopu vožnje na prizorišče tekmovanja.

Posebno pozornost smo namenili izboru vključenih književnih del. Gradnik je bilo leposlovno delo, ki smo ga prepletli z izbranimi poučnimi knjigami. V program so bila vključena literarna dela, ki mladim športnikom omogočajo identifikacijo z literarnimi liki, dogajanjem v zgodbi ali s posredovanimi vrednotami. Poudarek pri branju literature na avtobusnem potovanju je bil tudi na oblikovanju skupinske dinamike in odkrivanju neznanega. Izbrana literarna dela na prvi pogled morda niso imela nobene povezave s športom, a so jih mladi hokejisti in hokejistke v skupnem branju in pogovoru odkrivali ter prenašali na polje hokejske igre oziroma na razumevanje ekipne filozofije sodelovanja in povezovanja.

Bralni klubi ali bralne skupine so ena najpogostejših in najbolj razširjenih oblik dela, ki povezujejo knjigo in določeno publiko ter v središče postavljajo pogovor. Nadgrajujejo individualno branje in ga hkrati spreminjajo v družbeni dogodek. Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2019) navajajo organizacijo bralnih skupin kot možno obliko dela pri uresničevanju knjižničnih vlog, posebej pri dveh knjižničnih vlogah: bralna kultura in bralna pismenost otrok ter bralna kultura in bralna pismenost mladostnikov. Knjižničarji in knjižničarke pa tudi učitelji in učiteljice, vzgojitelji in vzgojiteljice organizirajo bralne skupine kot podporo izmenjavi mnenj o bralni izkušnji (str. 67 in str. 71).

Organizacija bralnih skupin, bralnih klubov ali klubov bralcev ima v Mariborski knjižnici svoje začetke v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja. V času, ki je bil prežet s svobodo razmišljanja in uporništvom, so v Mariborski knjižnici mladi bralci leta 1978 v publikacijo *Knjižni razgledi* zapisali:

Nimate nobene skupine, ki bi se zbrala in si pripovedovala o prebranih knjigah. Nikjer se ne moremo pogovarjati o prebranih knjigah. Urediti bi morali sobo, v kateri bi se lahko pogovarjali o prebranih knjigah. (Splet 2006: 110)

Knjižni razgledi so bili bilten in medij za knjižnično vzgojo v Mariborski knjižnici med letoma 1971 in 1987. Sprva so enkrat mesečno prinašali informacije o novih knjigah in o delu knjižnice, kasneje pa tudi prispevke mladih o knjigah ter njihova

lastna ustvarjanja. Občasno so mladi nastopili tudi v vlogi urednikov tematskih številk. Začetki bralnih klubov ali klubov bralcev so v Mariborski knjižnici povezani z datumom, ki vsako leto v središče našega zanimanja postavi knjigo. Prvi pogovor o knjigah je v Pionirski knjižnici Rotovž, osrednji pionirski knjižnici v mreži knjižnic Mariborske knjižnice, 23. aprila 1976 pripravila Sonja Matijević. (Splet 2006)

Splošna knjižnica iz sedemdesetih let dvajsetega stoletja in splošna knjižnica danes imata skupno poslanstvo, torej »uveljavljati vrednote razvoja, obveščenosti, izobraženosti in kulture ter družbene povezanosti (odpravljanje razlik, medkulturno povezovanje itn.).« (Strokovna 2019: 10) Razlika med splošno knjižnico iz sedemdesetih in to iz leta 2020 je v načinu uresničevanja poslanstva, ki se kaže skozi program knjižnice in še bolj skozi pristop k načinu uresničevanja poslanstva. Če je bilo za splošno knjižnico iz sedemdesetih let dvajsetega stoletja pomembno, da je pozicionirana v lokalni skupnosti in je bila sama po sebi izjemna pridobitev za lokalno skupnost, je za današnjo lokalno skupnost pomembno, da se splošna knjižnica pri uresničevanju svojega poslanstva obnaša proaktivno. Za splošno knjižnico današnjega časa je premalo, da je le na določeni lokaciji (realni ali virtualni) in čaka, da jo prebivalci ali obiskovalci njenega knjižničnega okoliša zaznajo, potrebujejo in obiščejo. Zanj je pomembno, da svojo proaktivno naravnost izkazuje skozi dejanja, v katerih se splošna knjižnica s svojimi aktivnostmi približuje prebivalcem ter jih vodi do ugotovitve, da knjižnico potrebujejo. Vodi jih od poznavanja njihovih želja do spoznavanja njihovih potreb ter v okolju ustvarja potrebo po branju. Pa ne le za kakovostno preživljanje prostega časa, temveč za kakovost lastnega življenja. Sodobna splošna knjižnica ugotavlja in predvideva potrebe lokalnega okolja in prebivalcev ter program knjižnične javne službe »gradi na motivaciji, promociji, vzgoji in usposabljanju za različne vrste pismenosti.« (Strokovna 2019: 11) Proaktivnost je »načrtno in ciljno delovanje knjižnice glede na ugotovljene potrebe, ki vključuje vrednotenje rezultatov. Knjižnica ravna spodbudno in odgovorno glede na razpoložljive možnosti.« (Strokovna 2019: 19)

Proaktivnost splošna knjižnica gradi na programu opredeljenih in izbranih knjižničnih vlog. Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice knjižnično vlogo opredelijo kot »splošno opredelitev določenega področja delovanja splošne knjižnične, ki je zasnovano kot odziv na zaznano potrebo ali stanje v lokalni skupnosti.« (Strokovna 2019: 11) Enajst opredeljenih knjižničnih vlog v tem strokovnem dokumentu nas vodi do spoznanja, da so v knjižničnih vlogah podana temeljna področja uresničevanja poslanstva splošne knjižnice, ki so pri delovanju splošnih knjižnic v lokalnem okolju prisotna že od nekdaj. Knjižnične vloge so konkretizacija poslanstva in vodilo pri postavljanju prioritet uresničevanja poslanstva, glede na potrebe lokalne skupnosti.

Bralna kultura in bralna pismenost sta temeljna gradnika delovanja splošne knjižnice. Prav vsaka splošna knjižnica v Sloveniji načrtuje, organizira, vodi in evalvira kakšno obliko dejavnosti, ki jo lahko umestimo znotraj ene od štirih knjižničnih vlog: razvoj predbralne pismenosti, bralna kultura in bralna pismenost otrok, bralna kultura in bralna pismenost mladostnikov ter bralna kultura in bralna pismenost odraslih.

Eden od sodobnih trendov na področju knjižničarstva je koncept skupnosti. V mednarodnem prostoru je ta koncept v največji meri zastopan pri izgradnji mreže zagovornikov ter izvajanju programa zagovorništva in financiranja delovanja knjižnic. Ta koncept ni značilen le za splošne knjižnice, temveč je močno prisoten v

vseh vrstah knjižnic. Vse pogostejše koncepta skupnosti knjižnice uporabljajo tudi pri izvajanju drugih programov knjižničnih dejavnosti. V središču tega koncepta je postavljena mreža vplivov. Posameznik sam ne doseže tako velikega vpliva v primerjavi s širjenjem ideje v skupnosti. Koncept skupnosti gradi na medsebojnem vplivu posameznikov, ki jih povezuje določen interes. Pogosto in najbolj čisto se ta koncept skupnosti in širjenje vpliva po principu snežne kepe pokaže pri temeljni človeški dejavnosti preživetja: branju.

Skozi stoletja si knjižničarji in knjižničarke ter drugi profili razgledanih in oza-veščenih posameznikov prizadevajo, da bi mladi brali. Iz zelo različnih razlogov, pobud in spodbud. Vedno so to odrasli posamezniki, ki jih skrbi za prihodnost mladih, saj brez branja njihove prihodnosti naj ne bi bilo. Takšno razmišljanje lahko zasledimo v 18., 19. in 20. stoletju in skoraj vsako uro posameznega dne. Čeprav danes beremo več kot kadarkoli prej, je dinamika branja zelo drugačna, kot je bila nekoč. V sedanjosti je delež pismenega prebivalstva v primerjavi s preteklostjo res izjemno visok, a je glede na dinamiko in zahteve današnjega življenje delež nepismenega ali slabo pismenega prebivalstva v ekonomsko in socialno razvitih okoljih prevelik.

Pri ugotavljanju potreb prebivalcev nekega okolja nas danes vodi tudi spoznanje o drugačnem medsebojnem povezovanju in sodelovanju pripadnikov posameznih generacij. Nekoč so v knjižnico prihajali vsi člani določene družine iz dveh razlogov: ker je bilo to družbeno zaželeno ravnanje (spodobi se) ali ker so pač morali hoditi (zahteva se). V obeh primerih sta imeli odločujočo vlogo družinska dinamika in družinska avtoriteta. Še dalje v zgodovini je bil obisk knjižnice in s tem dostop do knjig in pisnih virov privilegij, ki je resnično peljal po poti do višje izobrazbe in praviloma do drugačnega načina življenja.

Danes redno in samoumevno v knjižnico prihaja manjšina prebivalcev, hkrati pa obisk knjižnice ni enosmerno povezan z branjem. Vse močnejše je odklonitev obiska knjižnice in umeščanja branja med dnevne aktivnosti mladostnikovega življenja povezana s sociološkim konceptom mladostništva. Obisk knjižnice ni vedno in edini vzrok za branje, tako kot branje ni vedno in edini vzrok za obisk knjižnice. To je dejstvo spremenjenih družbenih okoliščin zadnjega desetletja. Ostaja pa sposobnost branja oziroma zadostno razvita bralna pismenost pogoj za učinkovito uporabo vseh knjižničnih storitev v sodobni knjižnični ponudbi ter »temeljno sredstvo za pridobivanje novega znanja, ki ga moramo v sodelovanju z različnimi ustanovami nenehno samostojno in vodeno razvijati.« (Nacionalna, 2019, str. 5)

Branje in pogovor sta danes precej drugačna, kot sta bila nekoč. Spremenjeni proces branja je vezan na uporabo zaslonske tehnologije in pojav stalne povezanosti, odzivnosti in dosegljivosti. Zaslonska tehnologija je doprinesla, da je dnevna količina branja večja kot kadarkoli do sedaj, branje pa je spremenila iz poglobljenega in osredotočenega dejanja v razpršeno spremljanje impulzov. Premik na tehnološkem področju je prinesel tudi premik pri vpogledu v delovanje možganov. S tem je prinesel različne ugotovitve o pomenu in vplivu branja, ki jih lahko uporabimo pri zagovarjanju redne in nenehne prisotnosti branja v različnih družbenih praksah (npr. Kepić Mohar 2020; Wolf 2021). Nevrozanost je v zadnjem desetletju razkrila, kaj se v možganih beročega posameznika dogaja in kako se možgani beročega posameznika razvijajo drugače kot možgani neberočega posameznika, kako proces branja vpliva na razmišljanje in razvoj kognitivnih sposobnosti (Wolf 2020; Spitzer 2021 Alter 2019). Vrsta raziskav prinaša zanimive ugotovitve (med

drugimi določene navaja tudi dr. Miha Kovač v knjigi *Berem, da se poberem*) in primerjave procesa branja tiskanega gradiva s procesom branja besedila na zaslonu.

Sodobna tehnologija je s telefoni in tablicami v kratkem desetletju vzpostavila nekakšno novo materialno kulturo, digitalni red, ki smo ga nezavedno sprejeli kot samoumeven del življenja. Ne le da se spreminjajo načini branja že izkušenih bralcev, tudi otroci vse pogosteje in vse bolj zgodaj dobijo v roke digitalne naprave, ki nezavedno oblikujejo njihov proces razvijanja v bralce, še preden branje zanje postane avtomatizirano dejanje njihovega uma. (Kepić, Mohar, 2020: 39)

V Sloveniji smo dobili prva nacionalna priporočila za uporabo zaslonov¹ pri otrocih in mladostnikih, ki jih je izdala Zdravniška zbornica Slovenije² (Smernice, 2021). Smernice potrjujejo tista vedenjska ravnanja otrok in mladostnikov, ki so bila postavljena v izhodišče snovanja programa Hokejska bralna postava. Pri (prekomerni) uporabi zaslonov otroci izgubijo stik s soigralci ob sebi, težje vzpostavijo očesni stik, se zapirajo vase, niso miselno osredotočeni na aktivnost pred seboj, njihovi kognitivni procesi potekajo drugače, so razpršeni; otroci so po uporabi zaslonov tudi fizično utrujeni ali izpraznjeni, pogosto tudi razdražljivi, ker so uporabo zaslona prekinili s prihodom na prizorišče. V letu 2014, v katerega sega pričetek snovanja in izvajanja programa Hokejska bralna postava, sta bili v največji meri prisotni nepovezanost soigralcev na poti do prizorišča tekem in miselna raztresenost ob pričetku tekme. Smernice leta 2021 dajejo priporočila, kaj naj otrokom in mladostnikom v starosti od šestega do osemnajstega leta ponudimo v zameno za uporabo zaslona: spodbujamo naj pristne medsebojne stike in druženje z vrstniki v živo. To je bila naša osnova leta 2014 pri začetkih oblikovanja programa Hokejska bralna postava. Vedeli smo, da je neučinkovito nekaj prepovedati in odvzeti (pametni telefon), če tega ne nadomestimo z neko drugo dejavnostjo. Mladim nismo želeli ponuditi le knjigo, saj smo vedeli, da lahko s tem spodbujamo negativni odnos do branja in literature. Želeli smo, da se otroci in mladostniki, ki preživijo drug z drugim povprečno tri ure na avtobusnem potovanju do prizorišča hokejskih tekem, pogovarjajo, spoznavajo ter krepijo tiste kognitivne procese, ki so nujno potrebni za otrokov in mladostnikov razvoj. Pri tem smo imeli v mislih vsaj tri področja razvoja: osebni, akademski in športni. V tej povezavi smo želeli v programu Hokejska bralna postava izpostaviti in poudariti ter tako zagovarjati branje kot primerno metodo za razvoj kognitivnih sposobnosti in socialnih veščin mladih hokejistov in hokejistk ter posledično zgraditi drugačen odnos do skupnega branja.

¹ »Zasloni so vse naprave, ki vsebujejo zaslone: televizija, pametni telefoni, tablice, računalniki, igralne konzole, pametne ure in očala za navidežno in razširjeno resničnost.« (Smernice, 2021, str. 7). V našem prispevku se osredotočamo na uporabo pametnih telefonov, tablic in pametnih ur pri mladih športnikih in športnicah.

² Smernice so pripravili primarni pediatri iz Sekcije za primarno pediatrijo Združenja za pediatrijo pod okriljem Odbora za osnovno zdravstvo pri Zdravniški zbornici Slovenije skupaj s strokovnjaki z drugih področij. Nastale so na podlagi izsledkov raziskav in konsenza številnih strokovnjakov ter po zgledih smernic iz tujine. Dokument je dobil široko podporo različnih strokovnih organizacij.

Raziskovalni problem

Zanimalo nas je, ali lahko za mlade športnike in športnice oblikujemo takšno ponudbo, ki bo nadomestila uporabo pametnih telefonov na skupinskem avtobusnem potovanju in hkrati skozi to ponudbo oblikujemo še drugačen odnos do knjig in branja. V središče našega zanimanja smo postavili vpliv povezave športne aktivnosti z bralnomotivacijsko akcijo in razvoj programa skozi obdobje petih let. Pri oblikovanju programa za mlade hokejiste in hokejistke smo posebej upoštevali naslednje tri okoliščine: pripadniki naše skupine trenirajo ekipni šport, večino prostega časa namenijo športu, avtobusno potovanje iz Maribora do prizorišča najbližje hokejske tekme pa traja najmanj 60 minut v eno smer. Želeli smo preveriti:

- kako je možno uporabo pametnega telefona nadomestiti z drugo aktivnostjo,
- na kakšen način razviti posebno dinamiko skupnega branja v posebnih okoliščinah avtobusnega potovanja in tako branje premakniti iz intimnega zasebnega polja v skupinsko dinamiko javnega
- ali je možno v sklopu določene interesne dejavnosti vplivati na dojemanje procesa branja pri mladih.

Na ta glavna raziskovalna vprašanja smo vezali tudi dodatno raziskovalno vprašanje o vplivu:

- na kakšen način lahko zaznamo spremenjen odnos mladih do knjig in branja
- na kakšen način morebiten pozitivno spremenjen odnos mladih do knjig in branja vpliva na odnos njihovih spremljevalcev do knjig in branja.

Opredelitev termina vpliv povzemamo po mednarodnem standardu ISO 16439:2015 Informatika in dokumentacija – Metode in postopki za ocenjevanje vpliva knjižnic (2015): vpliv je »sprememba ali razlika v vedenju posameznika ali družbe, ki je posledica stika s storitvami knjižnice. Sprememba je lahko opredmetena ali neopredmetena.« (ISO, 2015, str. 10)

Metodologija

V prispevku predstavljene rezultate smo dobili z metodo akcijskega raziskovanja, anketo med starši otrok, ki so bili vključeni v program, in intervjuji med trenerji, ki so sodelovali v programu.

»Poglavitni cilj akcijskega raziskovanja ni testiranje hipotez ali oblikovanje teorije na podlagi empirične evidence, temveč uporaba.« (Adam, 1990) (Raziskovalne, 2005: 135) V našem primeru je bilo akcijsko raziskovanje primerna metoda, saj gre »za prenos teoretskih spoznanj in informacij v določeno družbeno okolje z namenom sooblikovanja in načrtovanja različnih sprememb in analitičnega spremljanja njihovih učinkov.« (Adam, 1990) (prav tam) Akcijsko raziskovanje je prisotno tudi v vzgojno-izobraževalnem prostoru.

Glavni namen akcijskega raziskovanja v šolah je torej pomoč pri izboljšanju kakovosti učenja in pouka s tem, da omogoči premišljeno vpeljevanje sprememb s strani tistih, ki jih le-te zadevajo. Ob tem gre za troje povezanih vidikov: za izboljšanje same vzgojno-izobraževalne prakse, za boljše razumevanje te prakse ter za izboljšanje pogojev in okoliščin, v katerih se ta praksa odvija. (Maretič Požarnik, 2013: 16)

V našem primeru smo združili oba izpostavljeni vidika metode akcijskega raziskovanja, in sicer prenos iz teorije v prakso ter spremembe v program vnašali z uporabo povezanih vidikov, kot jih opredeli Maretič Požarnik. Omogočili so sprotno evalvacijo in prilagajanja programa glede na potrebe, pogoje in okoliščine vključenih. Akcijsko raziskovanje na našem primeru je imelo posamezne faze, pomembna faza je bila evalvacija vsakoletne izvedbe in na tej osnovi preoblikovanje programa za nadaljnje izvajanje. Evalvacija je potekala v sodelovanju med knjižničarji in trenerji, v dveh sezonah so bili v evalvacijo vključeni tudi starši in otroci. Evalvacija med starši je bila izvedena s pomočjo ankete ter občasno tudi s krajšimi intervjuji. Anketa za starše je imela dve odprti vprašanji, s katerima smo ugotavljali vpliv otrokovega sodelovanja v programu na njegov odnos do branja ter do sodelovanja v programu in na starševsko dojemanje pozicije programa. Program je bil v prvih dveh sezonah opcijski, torej so praviloma sodelovali res le tisti, ki so že imeli pozitivno izoblikovan odnos do branja. V naslednjih sezonah pa je postal redni del potovanj na hokejsko tekmo. Vzorec anketirancev je bil namenski. Anketo smo tako izpeljali le med starši tistih otrok, ki so sodelovali na tekmah (ne samo na treningih).

Vzorec, vključen v raziskavo, se je skozi leta spreminjal, saj so otroci odrasčali in napredovali v višje selekcije, nekateri pa so tudi prenehali trenirati. Vsa leta trajanja programa je bila kljub temu zagotovljena določena stabilnost vzorca, saj je v jedru skupine ostajalo 16 mladih hokejistov. V prvi sezoni je vzorec obsegal člane ene skupine, eno selekcijo, in sicer 23 mladih hokejistov in enega trenerja. V nadaljevanju smo vzorec razširili na dve skupini in dve selekciji, ob mladih hokejisti so bile vključene še mlade hokejistke, teh je bilo v zaključnem letu 8. V dveh letih, ko je bilo izvajanje programa in s tem akcijsko raziskovanje najbolj osredotočeno, je bilo v vzorec vključenih 45 otrok v starosti od 8 do 12 let ter 23 mladostnikov, starih od 12 do 16 let, in 6 trenerjev. Število staršev in spremljevalcev se je spreminjalo zaradi dinamike družinskega življenja, v vzorec je bilo tako zajetih 30 odraslih spremljevalcev otrok. Pogoj za sodelovanje je bil njihov izkazan interes.

Posamezne faze akcijskega raziskovanja smo pripravljali na osnovi raziskave strokovne in znanstvene literature ter na osnovi metode opazovanja otrok v procesu akcijskega raziskovanja. Izbrana raziskovalna metoda nam je omogočila, da smo bili neposredno vključeni v izvajanje in spremljanje raziskave.

Rezultati in razprava

Rezultat akcijskega raziskovanja je največkrat študija primera, v kateri so natančno opisani posamezni koraki v projektu, uvedene novosti, njihovi rezultati, mnenja udeležencev, njihovo poglobljeno razumevanje in spremembe v ravnanju pa tudi dvomi in strankpoti ter ovire. (Raziskovalne, 2005: 137)

V tem delu prispevka bomo predstavili študijo bibliopedagoške dejavnosti Hokejska bralna postava. Temeljna značilnost tega raziskovanja je »spiralni potek, prehajanje iz enega koraka v drugega« (prav tam), zato bodo določeni koraki (ali faze) v naši študiji primera med seboj povezani.

Izhodišče študije primera je predstavljalo spremljanje otrok in mladostnikov pri preživljanju časa na avtobusni vožnji na prizorišče hokejske tekme. Otroci in mladostniki so čas preživljali vsak zase, praviloma pa vsi z uporabo svojega pametnega telefona. Ker gre pri tej izbrani športni disciplini za izredno dinamično in

ekipno igro, so trenerji neposredno pred samo tekmo vse pogosteje opozarjali na težave otrok z osredotočenostjo, zaznavanjem soigralcev, očesnim kontaktom in v posameznih primerih tudi izredno pozen preklon iz virtualnega v realni fizični svet. Kot problem so izpostavljali tudi premajhno medsebojno povezanost, saj so otroci prihajali iz različnih okolij, vezala jih je praviloma le ista izbira športne aktivnosti. Čas na avtobusu bi lahko namenili medsebojnemu spoznavanju, a so se praviloma družili le s svojimi pametnimi telefoni. Na tej točki se je začelo sodelovanje med trenerji in knjižničarji.

V sezoni 2014/2015, prvem letu sodelovanja, so bili med 18 otroki v starosti od 11 do 13 let le trije otroci člani Mariborske knjižnice. V sezoni 2019/2020 je v skupini 29 otrok razmerje 20 proti 9. Še vedno v korist nečlanov. To je le eden od kvantitativnih kazalnikov.

V partnerskem odnosu sta klub in knjižnica ustvarila nekaj, kar vsakemu zase ne bi uspelo. Mariborska knjižnica bi v svojih prostorih težje (ali pa sploh ne) uspela zbrati skupino mladih športnikov in športnic, ki bi ob svojih polnih urnikih šolskih in športnih obveznosti prihajali še v knjižnico na redna klubska srečanja. Trenerji in strokovni kader Hokejsko drsalnega kluba Maribor je v sodelavcih Mariborske knjižnice našel strokovno pomoč pri iskanju vsebin za kakovostno preživljanje časa na avtobusnem potovanju na tekmo ter namigov, kako knjigo in branje povezati s športnimi aktivnostmi. Mariborska knjižnica se je vsa leta izvajanja programa prilagajala urniku športnih obveznosti mladih. Sprva le terminu tekem v gosteh, v sezoni 2018/2019 in 2019/2020 pa tudi v času priprav na sezono (mesec avgust) in enkrat do dvakrat na mesec tudi v tekmovalnem obdobju, in sicer po treningu ali pred njim.

Spoznanja, ki so jih pridobili otroci in mladostniki, posledično pa tudi odrasli (Fras Popović, 2016) iz sodelovanja v tem programu lahko strnemo v naslednje točke:

- Branje je tehnika, ki jo posameznik lahko usvoji samo, če ji nameni dovolj časa za vajo. Predpogoj pa je, da k učenju te tehnike pristopi s podobnim zanimanjem, predanostjo, zavzetostjo in radovednostjo, kot jo lahko zaznamo pri otrocih, ko se želijo učiti drsanja. Drsanje je osnovna tehnika gibanja na ledni ploskvi, ki jo posameznik potrebuje za igranje hokeja na ledu. Primerjava med drsanjem in branjem, kot dvema osnovnima tehnikama za napredek, je omogočila mladim drugačen pogled na branje.
- Starši igrajo pomembno vlogo tako pri hokeju kot pri branju, saj kreirajo otrokov odnos do specifične aktivnosti, ki oblikuje razvoj njegove osebnost in sposobnosti.
- Po prvem glasnem branju so mladi hokejisti³ ugotovili:
 - da je za dobro, tekoče branje potrebno prav tako trenirati kot za dobro igro hokeja,
 - da lahko mlajši (igralci) bolje berejo kot starejši,
 - da ni nič narobe, če se ti pri branju zatika, saj se tudi odraslim spremljevalcem pri glasnem branju besede lahko zapletejo,
 - da je lahko skupinsko razpravljanje o prebranem tudi konkretna priprava na tekmo,

³ V prvih treh sezonah v ekipi ni bilo nobenega dekleta.

- da kapetan določi, kdaj bodo nehali brati in da je prav prijetno, če ob tej odločitvi ekipo poveže, včasih pa se odloči tudi po svoje
- da čas avtobusnega potovanja res hitro mine, ko skupaj berejo
- da so prvo bralno gostovanje zaključili z zmago.
- Po naslednjih etapah Hokejske bralne postave so mladi hokejisti ugotovili:
 - da je zelo prijetno tudi poslušanje glasnega branja. Pri branju v nadaljevanju udeležencev ni bilo več potrebno miriti, mladi hokejisti so situacijo uredili sami
 - da je obstaja možnost, da branje vpliva na njihovo igro, saj so od štirih gostovanj na treh potovanjih brali in zmagali. Zanimiv je bil njihov odziv po vrnitvi domov. Starši so povedali, da so mladi hokejisti sami naredili povezavo med branjem in zmago. Najpogostejša ugotovitev je bila, da so bili »bolj pri stvari«. V nadaljevanju programa smo to njihovo spoznanje nadgradili in jim s pomočjo poučne literature predstavili razliko med vplivom branja in uporabo zaslonke tehnologije na delovanje njihovih možganov.
- Moč jezikovnega koda. Ob pričetku skupnega branja je bilo postavljano temeljno pravilo: kdorkoli v ekipi lahko ustavi branje, če opozori na besedo, ki je ne razume ali ni prepričan v njen pomen. Mladi hokejisti in hokejistke so pogosto popolnoma spontano ustavljali skupno glasno branje, pogosto je to naredil kar glasen bralec. Primer takšne razprave je bil npr. pri razlikovanju besed *hina-vec* in *zahrbtnjež*. Ločevanje teh dveh besed smo povezali s posameznikovim dejanjem, ki ne odraža tega, kar dejansko misli o tebi. Ali ti laže v obraz ali za hrbtom. Otroci so pomen znali ponazoriti tudi s primeri iz lastnega življenja. S tem smo krepili marsikaj, na kar opozarja Mikolič (2020, 2021).

Prvotno sodelovanje je bilo ob redni letni evalvaciji (Fras Popović, 2016) nadgrajeno z naslednjimi aktivnostmi:

- Iz ene selekcije (torej mladih hokejistov, ki so trenirali hokej v eni starostni tekmovalni kategoriji) smo aktivnosti, vezane na spoznavanje knjižnične in knjižne vzgoje, razširili na tri selekcije.
- Otroke in mladostnike, ki trenirajo hokej pri Hokejsko drsalnem klubu Maribor, smo pripeljali na programske dogodke v organizaciji Mariborske knjižnice.
 - V teh letih smo za otroke, mladostnike, starše in trenersko ekipo organizirali ogled filma, ki smo ga v Mariborski knjižnici predvajali v ciklu ruskega filma. V obeh primerih smo obisk vezali na film s športno vsebino. Leta 2015 smo si ogledali film *Legenda 17* (film o ruskem hokejistu), v letu 2019 pa *Pot navzgor* (zgodba ruske košarkarske reprezentance).
 - Udeležili so se pravljničnega večera. Pri tem so spremljali tudi nastop pravljničarjev in pravljničark. Opazovali so, kaj naredijo na odru v primeru, če se pri pripovedovanju npr. zmotijo, se jim zatakne ali jim morda ponagaja tehnika. S to nalogo so dobili vpogled v soočenje s tremo in razumevanje nepredvidenega med samo hokejsko tekmo.
 - Otroci, mladostniki in starši so do sezone 2018/2019 redno sodelovali na osrednjem dogodku v mesecu juniju, to je Dnevu Mariborske knjižnice, in sicer v tekaškem delu prireditve.
- V sezoni 2017/2018 smo zaključek hokejske sezone postavili v eno od krajevnih knjižnic. Ob tem smo pripravili razstavo fotografij mladih hokejistov in hokejistk, ki so v tisti sezoni igrali v selekciji U12 (starost od 10. do 12. leta).

Na razstavljenih fotografijah so bili motivi branja z avtobusnih potovanj na hokejske tekme in določene akcije iz hokejskih tekem. Na zaključku te hokejske sezone smo za otroke in starše pripravili tudi bralne spodbude in razstavo knjig o športu.

- Branje z otroki in mladimi je ustvarilo polje bralnih razprav s starši, ki so se odvijale v vzporednem dogajanju, a je na to močno vplival prav bibliopedagoški del programa.
- Na facebook profilu Hokejsko drsalnega kluba Maribor je bila v sezoni 2019/2020 vsak torek objavljena rubrika Torkove modrosti. Citate iz knjig so za administratorja klubske strani pripravili v knjižnici.
- Za mlade hokejiste in hokejistke smo oblikovali posebne knjižne kazalke in potrdila o sodelovanju, ki so jih v šoli predložili kot možnost uveljavljanja prebranih knjig za bralno značko.
- Na zaključku posamezne hokejske sezone smo pripravili podelitev knjižnih nagrad, priznanj in potrdil. Pri tem smo uporabili tudi publikacije iz projekta Rastem s knjigo, ki ga financira JAK.
- Vsebine izbranih knjig so bile izhodišče za oblikovanje posebnega programa v sklopu priprav in rednih treningov. Te vsebine so bile v urnik treningov vključene pod pojmom »predavalnice« in smo jih pričeli izvajati v pripravljalnem obdobju za sezono 2019/2020.
- Serija medijskih objav na povezavo hokeja in branja. V intervjujih so sodelovali tudi mladi športniki. S tem smo jim omogočili posebno izkustveno učenje.
- V času prvega vala epidemije smo zasnovali in izvedli spletni bralni klub za trenerje. Ta sodi v biblioandragoški del programa Hokejska bralna postava in ga v tem prispevku ne bomo podrobneje predstavljali. Na tem mestu želimo le poudariti, da do te oblike sodelovanja ne bi prišlo brez bibliopedagoškega dela programa.

Na sodelovanje med Mariborsko knjižnico in HDK Maribor je v letu 2018 postal pozoren tudi Olimpijski komite Slovenije, oddelek za šport, znotraj katerega deluje tudi Olimpijska akademija. Tako so postala spoznanja in izkušnje pri izvajanju programa Hokejska bralna postava temelj za oblikovanje novega programa. V sodelovanju z Olimpijskim komitejem Slovenije smo v letu 2018 zasnovali dogodke v Evropskem tednu športa in program povezali z Nacionalnim mesecem skupnega branja. Tako smo 24. septembra 2019 izpeljali prvega od dogodkov pod sloganom #športajmoinberimo. Ta dogodek je v naslednjem letu prerastel v nacionalni medresorski program za spodbujanje branja med mladimi športniki in športnicami. Hokejska bralna postava je v Mariborski knjižnici postala sinonim za spodbujanje bralne pismenosti in dvig bralne kulture pri določeni ciljni skupini prebivalcev, pri otrocih in mladostnikih, ki se v svojem prostem času zelo aktivno ukvarjajo s športom. Z oblikovanjem programa za spodbujanje branja med mladimi športniki in športnicami jim želimo predstaviti, kakšne možnosti se jim odpirajo, če navežejo športni in osebni razvoj na pridobivanje znanja iz knjig in na branje knjig. Otroci in mladostniki so pri programu spodbujanja branja med mladimi športniki in športnicami tudi pot do odraslih. Z njihovo pomočjo in preko njih sežemo do staršev, odraslih spremljevalcev, učiteljev, pedagogov in trenerjev.

Anketo med starši mladih hokejistov in hokejistik smo izpeljali ob zaključku sezone 2018/2019. Na elektronski naslov so povezavo do ankete prejeli starši, katerih

otroci so bili redno del tekmovalne ekipe. Anketa je obsegala dve odprti vprašanji, s katerima smo želeli ugotoviti odnos staršev do sodelovanja otrok v tem programu in njihovo oceno vpliva tega programa na otrokov odnos do branja. Prejeli smo 16 odgovorov od 25 razdeljenih anket. Odgovori so se razlikovali po obsegu, iz analize teh odgovorov smo lahko prepoznali tudi odnos staršev do branja in pismenost.

Vsebinska analiza odgovorov je prinesla popolno podporo programu v sklopu športnega udejstvovanja njihovega otroka. Izpostavili so lastno pozitivno prepričanje o potrebi branja, dodali lastno samokritiko o tem, da nimajo časa za branje, v enem primeru je oče hokejistke izrazil spremembo lastnega vedenja, saj je po dvajsetih letih ponovno segel po leposlovju. Prepoznali so spremembo v vedenju otrok, koncentraciji, pogostejše prisotnem branju tudi v domačem okolju, iskanje podobnih knjig, kot so bile v programu Hokejske bralne postave, v knjižnici, več izkazane volje za branje doma in v šoli, drugačen odnos do branja (npr. mlajši igralci lahko berejo boljše kot starejši, napake pri branju – zatikanja, napačno naglašene besede, nenatančno prebrane besede – se lahko z vajo odpravijo), prepoznavanje potrebnega treninga tudi pri branju. Starši so poročali, da so otroci po vrnitvi domov najprej poročili o tekmi, nato pa še o prebrani zgodbi. Izpostavili so še novo navado, da nekateri otroci tudi na daljših privatnih poteh z osebnim avtomobilom berejo knjigo.

Starši in otroci so izredno pozitivno podprli tudi knjižno nagrado ob zaključku sezone in uspešno povezavo med knjižnico in šolskim okoljem (branje za bralno značko). Razen v enem primeru so v teh letih mentorji in mentorice bralne značke vedno priznali otrokom sodelovanje pri Hokejski bralni postavi za eno prebrano knjigo.

Nekateri starši, trije primeri, so izpostavili tudi navdušenje nad branjem, ki ga je v projekt prinesel izvajalec projekta s strani knjižnice. Izpostavili so, da je navdušenje nad branjem prav tako pomembna motivacija za branje kot je navdušenje trenerjev nad hokejem pomembna motivacija za igranje hokeja. Starši so v veliki večini (razen treh) popolnoma podprli odsotnost pametnih telefonov in tablic.

Dve mnenji anonimno objavljamo v celoti, ker najbolj celostno zarišeta obseg programa in vpliv na odnos mladega športnika in športnice do branja, hkrati pa močno izražata pozitiven odnos staršev.

Naši deklici se zdi »fajn«. Všeč ji je, da berejo skupaj in debatirajo o stvareh/besedah, ki jih ne poznajo. Kar nekaj novih se je naučila. Lansko sezono je dobila zagon za branje, žal letos ne več. Mogoče tudi zaradi pomanjkanja časa. Se pa veseli nove sezone in ponovnega branja novih knjig na avtobusu, zato upam, da ohranite in nadaljujete s tem v prihodnji sezoni.

Kot knjigožeru se mi zdi branje v vseh oblikah, ob vsaki priložnosti in v vsakem trenutku smiselno. To strast do knjig skušam že 17 let prenašati na svoje otroke. Pri enem bolj pri drugem manj uspešno, pa vendar. Čestitke za projekt in vzpodbudo. Letošnja bralna značka, ki sta jo organizirali Mariborska knjižnica in HDK Maribor, je prinesla novo dimenzijo v življenja otrok, hokejistov, pa tudi staršev, ki spremljamo razvoj naših otrok. Poti, ki jih opravijo otroci na in s tekem, so dobile novo dimenzijo in nova spoznanja. Ekipa ni samo na ledu, ko se je treba spopasti z nasprotniki. Ekipa se lahko druži tudi ob dobrih zgodbah. In teh v letošnji sezoni ni manjkalo. Z veseljem sem svojemu hokejistu prisluhnil, kaj so skupaj brali, še bolj pa sem bil presenečen, ko si je želel knjigo poiskati v knjižnici. Kot starš, ki goji globoko spoštovanje do pisane besede, in vsakogar, ki rad bere, se že veselim nove športno-bralne sezone.

Intervjuji, ki smo jih izpeljali s trenerji, so potekali v nestrukturirani obliki in z odprtimi vprašanji, ob tem smo dodali še metodo opazovanja sodelovanja skozi več

sezon, kar je velika prednost metode akcijskega raziskovanja. Sprva je sodelujoči trener sprejel izvajanje te dejavnosti neopredeljeno, zanj je bilo ključno, da je na avtobusu mir. V nadaljevanju, ko so bili prepoznani učinki skupinske dinamike na avtobusni vožnji tudi v obnašanju in ravnanju mladih hokejistov (npr. osredotočenost, umirjenost, zdravo navdušenje in pozitiven adrenalin), je bila ta metoda dela sprejeta pozitivno. V določenem trenutku je program obstal zaradi izredno močnega pritiska dela staršev, ki so bili negativno naravnani do branja in knjig. Prevladalo je mnenje, da knjige in branje niso del hokeja in da so starši otroke vpisali na trening hokeja in ne na bralne urice. V naslednji sezoni se je s prihodom nove trenerske ekipe program nadaljeval in dobil izreden zagon. Dva od petih trenerjev sta programu dala izredno podporo, pričela z oblikovanjem drugačne podobe za mlade športnike in športnice (npr. redno izpostavljala potrebo po šolski in športni uspešnosti) ter se tudi sama vključila v program. Trenerji so bili najbolj navdušeni nad t. i. predavalnicami, ki smo jih umestili sprva v program poletnih priprav. Eden od trenerjev je izrazil navdušenje nad poučnimi in strokovnimi knjigami, ki smo jih povezali z različnimi športnimi temami (npr. vaje za umiritev dihanja, premagovanje treme). Izredno pozitivno je bil pri trenerjih sprejet bralni online klub, ki smo ga v času prvega vala epidemije covid 19 pripravili zanje. Povezali smo leposlovje in stroko, vsebinsko pa smo bili usmerjeni na delovanje najstniških možganov ter sodobne nevroznanstvene ugotovitve. Trenerji so poročali, da so tudi sami pričeli drugače gledati na knjige in branje. V določenem trenutku smo pričeli oblikovati trenersko knjižnico in med trenerji spodbujati branje strokovne trenerske literature (ki je žal večinoma v angleščini) ter na to vezati tudi pogovor o prebranem. Trenerji so se vključili tudi v promocijo programa in so svoje varovance spodbujali k branju v poletnem času. Z objavami na svojih profilih družabnih omrežij so pokazali svojo naklonjenost programu. Trenerji so izpostavili tudi medsebojno zaupanje in sodelovanje med trenerji in knjižničarko, kar je bilo ključno v nadaljevanju programa, ko se je ta iz avtobusa razširil še na garderobo. Slednja je v vseh športih sveti prostor igralcev in trenerjev in ga oblikuje vodilo: »Kar se zgodi v garderobi, ostane v garderobi!«. Brez načelne podpore kluba in aktivne vključenosti trenerjev program ne bi imel možnosti za uspeh.

Pri evalvaciji programa smo zabeležili tudi negativne odzive s strani staršev in trenerjev. Ker je bilo to v prvi fazi programa, smo z določenimi prilagoditvami pripravili program, ki je po posameznih fazah postal sestavni del triaznega procesa in del rednega klubskega programa. Odnos trenerjev se je spremenil, negativni odnos nekaterih staršev pa je v določeni meri ostal nespremenjen.

Po šestih letih se je Hokejska bralna postava od »le« branja na avtobusu, ki je do oktobra 2020 bilo središče te dejavnosti, razvila v celosten program, preko katerega se v svet splošne knjižnice, branja in literature vključi določena skupina prebivalstva, to so mladi športniki in športnice, ob njih, z njihovo pomočjo in preko njih pa tudi odrasli. Na ta način smo posegli v življenjski in miselni prostor skupnosti. Torej, tiste skupnosti, ki ji je skupni imenovalec šport, natančneje hokej. Osnovna dejavnost, ki je temeljila na značilnosti t. i. bralnega kluba, se je razširila v celosten program, ki je pokazal spremembe v odnosu, obnašanju, veščinah in znanju. Te spremembe smo zabeležili tako na področju bralne kulture, kjer je šlo za drugačen odnos ali sploh za prvo vzpostavitev odnosa do knjige kot temeljnega medija bralne kulture, kot tudi na področju bralne pismenosti ter znanja, poznavanja in razumevanja materinega jezika. Knjige, ki jih mladi, otroci in odrasli srečajo v

sklopu Hokejske bralne postave, so vsebinsko zanimive in jezikovno spodbudne. S svojimi zgodbami nagovarjajo »fair play« obnašanje, sodelovanje, povezovanje, spoštovanje različnih akterjev skupnosti ter preko tega tudi spoznavanje sebe kot dela skupnosti.

V sodelovanju med dvema partnerskima organizacijama je nastala storitev za otroke in mladino, ki je posegla tudi v svet odraslih, in se je v sezoni 2019/2020 dotikala 342 otrok in mladostnikov ter približno 560 odraslih, ki so v različnih vlogah sopotniki teh otrok in mladostnikov.

Zaključek

Zagovorništvo in spodbujanje branja usmerja v zadnjem desetletju drugačen pristop, kot je bil pred tem prisoten v družbenem prostoru. V ospredje stopajo tiste prednosti branja, ki vplivajo na kognitivne sposobnosti posameznika in prinesejo drugačne rezultate uporabe kot zaslonske naprave. Sodobne nevroznanstvene raziskave poudarjajo pozitiven vpliv branja in izpostavljajo zaskrbljenost nad negativnimi učinki uporabe zaslonske tehnologije prav pri mladih. Spodbujanje branja pri mladostnikih je pogosto vprašanje, s katerim se redno srečujejo praktiki pri svojem delu, in vprašanje, ki si ga teoretiki pogosto izberejo kot predmet proučevanja in raziskovanja.

V tem prispevku smo z uporabo metode akcijskega raziskovanja predstavili program, ki sta ga v obdobju od 2014 do 2020 razvijala in izvajala Mariborska knjižnica in Hokejski drsalni klub Maribor. Program je bil prilagojen mladim hokejistom in hokejistkam v starosti od 11 do 15 let. Sprva je bil program naravnani na strukturirano preživljanje časa med vožnjo z avtobusom do prizorišča hokejske tekme. Iz dosega mladih so umaknili pametne telefone in jih nadomestili s knjigo, glasnim branjem, pogovorom o vsebini, raziskovanjem jezika ter spoznavanjem posameznih pojmov. Ves čas je program temeljil na oblikovanju skupinske dinamike. V šestih letih se je program iz »le« branja in pogovora o prebranem na avtobusu razširil na delavnice, na katerih so mladi hokejisti in hokejistke spoznavali proces branja skozi delovanje možganov, spoznavali povezavo med strokovno in leposlovno literaturo, poskušali prepoznavati možnost pridobivanja znanja iz knjig za boljše športne rezultate, spoznali knjižnično ponudbo ter nezavedno, pod vplivom pozitivnih dražljajev in dobrega počutja v skupini, spreminjali svoj odnos in odnos staršev do branja in knjig.

Pozitiven odnos do branja in knjig sodi v tisto zaželeno obliko vedenja, pri kateri odrasli pogosto odgovorijo bolj pozitivno, kot dejansko mislijo. Otroci in mladostniki so v podajanju svojih stališč bolj iskreni. Po evalvacijah, ki so bile narejene ob zaključku vsake sezone, sta partnerja v programu vedno bolj ugotavljala naslednje: Tisti mladi hokejisti in hokejistke, ki doma niso bili deležni skupnega družinskega branja ali podobnih bralnosposodbuvalnih usmeritev, temelječih na glasnem skupnem branju, so pri sodelovanju v tem programu pokazali večje premike kot tisti mladi hokejisti in hokejistke, ki so bili v domačem okolju tovrstnih bralnih spodbud deležni. Anketa med starši v program vključenih otrok je pokazala, da je bistvo dela z mladimi tudi na področju bralnosposodbuvalnih projektov v poznavanju zakonitosti razvoja otrok in mladostnikov ter osebnem pristopu pri izbiri bralnih priporočil.

Ugotovili smo, da lahko z skupinskim glasnim branjem in pogovorom o prebranem uporabo pametnega telefona nadomestimo z drugo aktivnostjo, da je možno

razviti posebno dinamiko skupnega branja v posebnih okoliščinah avtobusnega potovanja in tako branje premakniti iz intimnega, zasebnega polja v skupinsko dinamiko javnega ter da je možno v sklopu določene interesne dejavnosti vplivati na dožemanje procesa branja pri mladih. Ob tem smo ugotovili, da je slednje pri mladostnikih eden izmed učinkovitejših načinov umeščanja branja v njihov življenjski ritem. V sklopu akcijskega raziskovanja smo zaznali močno spremenjen odnos mladih do knjig ter vpliv tega pozitivno spremenjenega odnosa na odnos odraslih spremljevalcev do knjig.

Skozi leta izvajanja programa in redno evalvacijo programa smo prišli tudi do spoznanja, da je pri izvajanju bralno spodbujevalnih akcij v tako specifičnem okolju eden od ključnih elementov zaupanje. Slednje se je gradilo in vzpostavljalo med mladimi hokejisti ter knjižničarko preko izredno individualno naravnane pristopa pri spoznavanju interesov otrok in mladostnikov. Knjižničarka na avtobusno potovanje na prizorišče hokejske tekme ni prišla le s tisto knjigo, ki so jo izbrali za skupno glasno branje v določeni hokejski sezoni, temveč z vsaj dvema velikima torbama različnih knjig. Nekateri otroci in mladostniki so določene oblike knjig videli in spoznali prvič (npr. tipanke), nekateri so dobili vpogled v raznolikost vsebin poučnih knjig, vsi pa so dobili občutek, da je med knjigami vedno vsaj ena, ki je zanje zanimiva. Fantje »berejo le zato, da pridejo do informacij, ki jih potrebujejo« (Pečjak 2020: 44). Z individualnim, skoraj bi lahko rekli butičnim pristopom, smo prepoznali pri vsakem članu hokejske ekipe, katere informacije ga zanimajo in katere potrebuje. V nadaljevanju smo jim pomagali vzpostaviti povezavo med tem, da lahko potrebne informacije (npr. kako se umiriti pred tekmo, premagati strah, predelati občutke razočaranja po slabi igri ali zmagi) najdejo tako v poučnih kot leposlovnih knjigah. Tako smo jim osmislili branje v kontekstu njihovega ravnanja, torej, da berejo le, da pridejo do informacij. Zaupanje je bil pomemben element tudi v odnosu med trenerji in knjižničarko. Vsebine predavalnic so bile načrtovane skupaj, prav tako tudi vse druge aktivnosti. Prav na oblikovanje slednjih je vplivalo zaupanje, ki se je razvilo med trenerji in knjižničarko. Najbolj opazno je to bilo, ko se je ta program iz avtobusa razširil še na garderobo.

Na program, ki je bil sprva projekt, smo v tem prispevku in tudi v postopku rednih evalvacij pogledali z metodo akcijskega raziskovanja. Akcijsko raziskovanje B. M. Požarnik (1990) pojmuje kot obliko samorefleksivnega delovanja, ki se ga lotevajo v institucijah z naslednjimi cilji: 1. izboljšati svojo prakso, 2. izboljšati svoje razumevanje prakse, 3. izboljšati razumevanje okvirne situacije, v kateri praksa poteka. (Raziskovalne, 2005:136) Predpostavljamo, da bo to raziskovalno metodo uporabilo vse več knjižnic za vrednotenje, razvijanje in predstavljanje bralnomotivacijskih projektov, saj se le-ti pogosto prilagajajo potrebam in okoliščinam.

V prispevku smo želeli nagovoriti še dve vsebini. Vključiti smo nameravali naslove knjižnih del, s katerimi smo mladim hokejistom in hokejistkam predstavili povezavo med branjem in športom, ter jim tako približali svet branja in kakovostne literature. Na to smo želeli navezati tudi predstavitev smernic nacionalnega medresorskega programa za spodbujanje branja med mladimi športniki in športnicami. Slednjega pod nazivom #športajmoinberimo vodi Olimpijski komite Slovenije, vsebinsko koordinacijo pa Center za spodbujanje bralne pismenosti Mariborske knjižnice. Ker bi s tema vsebinama presegli namen tega prispevka, ju bomo predstavili v drugih objavah.

Pričujoči prispevek želimo zaključiti z razmišljanjem Kepic Mohar (2020: 44):

Morda se zdi primerjava s športom preveč poljudna – toda če se je v osemdesetih letih 20. stoletja še zdelo, da so maratonce skrajneži, ki nimajo pametnejšega dela kot mučiti lastno telo, potem so sodobne množične tekaške prireditve jasen dokaz, kakšne spremembe lahko prinese družbena ozaveščenost o pomenu gibanja in zdravega načina življenja. Tudi »mentalna« telovadba, kakršno je branje, potrebuje tovrsten preboj v množičnosti – najprej v obliki sistematičnega družinskega branja ter ukrepov za ozaveščanje pomena branja.

Mariborska knjižnica in Hokejsko drsalni klub Maribor sta s programom Hokejska bralna postaja naredila enega prvih korakov v tej smeri, še bolj odločen korak v to smer pa predstavlja program #športajmoinberimo, ki je zasnovan na spoznanjih programa Hokejske bralne postave. Povezati branje in šport pomeni ustvariti pot do tega, kar si pri mladih in odraslih želimo vsi, ki verjamemo v moč branja, in korak k temu, kar so verjeli že antični modreci: Zdrav duh v zdravem telesu.

Literatura

Adam Alter, 2019: *Sužnji zaslona: kako nas tehnologija zasvoji, industrija pa to izkoristi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje, 2006: Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Brati knjigo danes ne zmorejo več vsi; intervjuvanec Vesna Mikolič. *Večer*, 16. maj 2021.

Blanka Bošnjak, Katja Košir, 2020: Motiviranost za branje. Vir: *Gradniki bralne pismenosti* [Elektronski vir]: teoretična izhodišča. 61–79

Sabina Fras Popović, 2016: Ko branje postane pogoj za zmagovanje: pogled v projekt Hokejska bralna postaja. *Informator* 146, 8–10

Sabina Fras Popović, 2016: Kaj treniram: hokej ali branje? Najbolje kar oboje!: predstavitev sodelovanja med Mariborsko knjižnico in Hokejsko drsalnim klubom Maribor = What am I training: hockey or reading? Both would be best!: presentation of cooperation between the Maribor Public Library and the HDK Maribor Hockey and Skating Club. *Šolska knjižnica*. št. 3/4, 5–15

Frank Furedi, 2017: *Moč branja: od Sokrata do Twitterja*. Ljubljana: UMco

ISO 16439:2015 Informatika in dokumentacija – Metode in postopki za ocenjevanje vpliva knjižnic, 2015. Ljubljana: Slovenski inštitut za standardizacijo.

Tilka Jamnik, 2015: Branje je lahko v pomoč: pasti mladostništva v mladinskih knjigah.

Alenka Kepic Mohar, 2020: V naročju mobilcev in tablic ali izgubljena priložnost, da bi z branjem razvijali otrokovo razmišljanje. *Otrok in knjiga*, 109, 39–45

Rebeka Kobal, 2021: *Poustvarjalna obravnava domačega branja kot način za spodbujanje bralne motivacije dečkov: magistrsko delo*. Koper: [R. Kobal]

Miha Kovač, 2020: *Berem, da se poberem*. Ljubljana: Mladinska knjiga

Miha Kramli, 2020: Zaradi dela na daljavo otroci ne bodo zasvojeni s tehnologijo. *Viva, medicina & ljudje*, št. 323, 324; 21–25

Miha Kramli, 2020: Novosodobne igrače, ki vodijo v zasvojenost. <http://institut-igrac.si/sl/novice-in-dogodki/299-intervju-miha-kramli-psihoterapevt-novosodobne-igrace-ki-vodijo-v-zasvojenost>

Miha Kramli, 2021: *Desetletni zombiji – življenje jih ne zanima*. <https://revijazarja.si/clanek/zgodbe/59280a7eb7e01/desetletni-zombiji-zivljenje-jih-ne-zanima>

Majda Lesjak, 2015: *Bralne navade celjskih srednješolcev in vloga šolskega knjižničarja pri spodbujanju branja: magistrsko delo*. Ljubljana.

Mariborska knjižnica. *Hokejska bralna postava*: Dostopno na: <https://www.mb.sik.si/hokejska-bralna-postava.html>

Vesna Mikolič, 2020: *Izrazi moči slovenskega jezika*. Koper: Znanstveno raziskovalno središče Koper, Annales ZRS; Ljubljana: Slovenska matica.

Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030. 2019. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2020-01-15-nacionalna-strategija-za-razvoj-bralne-pismenosti-za-obdobje-2019-2030/> [Datum dostopa 20. maj 2021]

Barbara Nemec, 2011: *Pomen branja za celostni razvoj mladostnika: diplomsko delo*. [B. Nemec]. Maribor

Barica Marentič-Požarnik, 2013: Uveljavljanje prvin akcijskega raziskovanja v projektu Bralna pismenost. *Vzgoja in izobraževanje*. 44, 2/3, 16–22. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-W6G81E9E>

Klaudija Šterman Ivančič, 2014: Bralna pismenost in motivacija za branje v kontekstu družbenih sprememb. V: *Učna (ne)uspešnost: pogledi, pristopi, izzivi*. Uredila Urška Štremfel. Ljubljana: Pedagoški inštitut,

Sonja Pečjak, 2019: Psihološka perspektiva razlik med spoloma v bralni pismenosti: izvor in njihov pomen za vzgojno-izobraževalno prakso. *Anthropos: časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved*. 3/4, 51–70. Dostopno: URN:NBN:SI:doc-JG4W59TE from <http://www.dlib.si>

Sonja Pečjak, 2019: Pouk književnosti v osnovni in srednji šoli pri generaciji »Z« – psihološka perspektiva. *Jezik in slovstvo*. št. 1, 57–63, 104. Dostopno:

Sonja Pečjak, 2020. Bralna pismenost v raziskavi PISA 2018 – psihološki vpogled in interpretacije dosežkov slovenskih učencev. *Šolsko polje: revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*. 31, 1/2, str. 35–56, Dostopno: [https://www.pei.si/IS-SN/1581_6044/1-2-2020/1581-6044.31\(1-2\).pdf](https://www.pei.si/IS-SN/1581_6044/1-2-2020/1581-6044.31(1-2).pdf)

Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu. 2005. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.

Gail Saltz, 2019: *Moč različnosti: vez med duševno motnjo, nadarjenostjo in genialnostjo*. Ljubljana: UMco.

Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih: priročnik za strokovnjake. Dostopno na: <https://online.pubhtml5.com/agha/gyr/#p=1> (10. 6. 2021)

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028). 2019. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Manfred Spitzer, 2016: *Digitalna demenca: kako spravljamo sebe in svoje otroke ob pamet*. Celovec: Mohorjeva.

Manfred Spitzer, 2021: *Epidemija pametnih telefonov: nevarnost za zdravje, izobraževanje in družbo*. Celovec: Mohorjeva; Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jasmina Tirović, 2019: *Mladi bralci pri tabornikih: magistrsko delo*. Ljubljana: [J. Tirović]

Polona Vilar, 2017: *Proaktivna splošna knjižnica za bralno pismenost in bralno kulturo*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Maryanne Wolf, 2020: *Bralec, vrni se domov: beroči možgani v digitalnem svetu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.